

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

המדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע קדושים תשפ"ב

"קדשים תהיו" מה זה כולל ב"כוללים" ובישיבות?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

שמה של פרשתנו קדשים מחבר את מכלול הנושאים בהם היא עוסקת, תחת מכנה משותף. עולם התורה מחנך את הלומדים לחיים בקדושה, קדושת המחשבות, שמירת העיניים, צניעות ההנהגה והלבוש, שמירת הלשון והקפדה על הלכות כשרות המאכלים. נושא זה מגיע לשיא בימי הפסח, שזה עתה הסתיימו. בדברינו [לפרשת קדושים תשע"ד](#) התחלנו לדון בנושא ונוסיף על כך.

אזרחי מדינת ישראל זוכים בעשורים האחרונים לרמת חיים כלכלית גבוהה ביותר. התל"ג השנתי (הכנסה לאומית גולמית לנפש) בישראל הוא למעלה מ-40,000\$, מה שמעמיד את כלכלת ישראל בין עשרים הכלכלות החזקות בעולם (עשירון עליון). אומנם, החלוקה הראלית איננה שיוונית, יש חלקים בחברה הישראלית שאינם שותפים מלאים ב"חגיגה", חלקם מתוך בחירה, כמו בעולם לומדי התורה. מי שבחר להשקיע את חייו בגדילה בתורה ובתרומה לחברה בתחום זה, בחר מרצון בחיים של פשטות מבחינה כלכלית. זו בחירה באידאל ואי כניעה לצרכים הגשמיים. מי שבחר כך ראוי לכל שבח, במיוחד אם הוא נושא גם בנטל הביטחוני - לאומי (כנהוג ב"ארץ חמדה").

עולם התורה מתמודד, מדי חודש בחודשו, עם אתגר כלכלי של אחזקתו הכספית. לצערנו הרב, התפשט המנהג לפגוע דווקא בחלשים, באנשי החינוך התורני וגם בחינוך התורני הגבוה וכך לחסוך בהוצאות. חלק גדול מהרמ"ם בישיבות ההסדר ובישיבות הציוניות מקבלים משכורות נמוכות ביותר, וחלקם אף מוגדרים כחצרמ"ם מה שמרע יותר את מצבם. לא כולם מקבלים תנאים סוציאליים כראוי, ובגלל המצוקה הכספית של המוסדות, חלקם אף אינם מקבלים את משכורתיהם בזמן. על פי פרשתנו זוהי פגיעה בציווי "קדשים תהיו".

בתחילת פרשת קדושים התורה מזהירה: "לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר" (ויקרא י"ט ג). בספר משנה תורה חוזרת התורה ושוב מזהירה: "לא תעשק שכיר עני ואביון מאחריך או מגרך אשר באך בך בשעריך: ביוםו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואביו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל יקנך ויהיה בך חטא" (דברים כ"ד יד-טו). החיבור בין שני הנושאים: העושה והלנת השכר, הביא את חז"ל ואת רש"י בעקבותיהם לפרש: "לא תעשק - זה הכובש שכר שכיר". חז"ל החמירו מאוד באיסור זה וקבעו: "מלמד שכל הכובש שכר שכיר עובר בחמשה לאוין משום בל תעשוק ומשום בל תגזל ומשום לא תלין פעלת שכיר ומשום ביוםו תתן שכרו ומשום ולא תבוא עליו השמש" (מדרש תנאים לדברים פרק כד, בבא מציעא קיא ע"א). רש"י מוסיף כי פרשתנו עוסקת בעשיר, והפרשיה בדברים מוסיפה עוד לאו במקרה שהשכיר עני.

הזהר גם הוא מדגיש את חומרת האיסור לפגוע בשכרו של השכיר, גם אם הוא עשיר וז"ל: "תא חזי מאן דנטיל אגרא דמסכנא כאילו נטיל נפשיה ודאנשי ביתיה, הוא אזער נפשיה, קודשא בריך הוא אזער יומי ואזער נפשיה מההוא עלמא ... ואוקמוה אפילו עשיר הוא ואילו הוא נושא את נפשו דייקא אפילו מכל בר נש נמי וכ"ש מסכנא, והיינו דהוה רב המנונא עביד כד הוה ההוא אגרי מסתלק מעבדותיה הוה יחייב ליה אגריה וא"ל טול נפשך דאפקידת בידאי טול פקדונך, ואפילו אמר יהא בידך דאנא לא בעינא לסלקא אגרי, לא הוה בעי, אמר פקדונא דגופך לא אתחזי לאתפקדא בידי, כל שכן פקדונא דנפשא, דהא פקדונא דנפשא לא אתהיבת אלא לקודשא בריך הוא דכתיב (תהלים לא) בידך אפקיד רוחי (כרז ג ויקרא) פרשת קדושים דף פה עמוד א).

בתרגום חופשי: מי שפוגע בשכרו של שכיר כאילו נטל נפשו ונפש אנשי ביתו, הוא פגע בנפש השכיר, הקב"ה יקצר ימיו ויפגע גם בעולם הבא שלו, והעמידו חכמים דין זה גם על עשיר וכל שכן עני, וכך נהג רב המנונא ברגע ששכירו סיים את עבודתו אמר לו קח את נפשך ומיד שילם לו, גם אם השכיר אמר לו שיחזיק בשכרו כי איננו זקוק לו בינתיים - לא הסכים. אמר לו רב המנונא כשם שאיני רשאי להיות אדון על גופך גם אינני רשאי להיות אדון על נפשך. זו זכות ששמורה רק לקב"ה שנאמר 'בידך אפקיד רוחי'.

נלמד מכאן כמה הקפידה תורה שלא לפגוע בזכויותיו של העובד, נושא זה צריך להצטרף לרשימת המשימות הרוחניות של עולם התורה שמנינו בתחילת דברינו.

כשם שצריך להקפיד על כשרות המזון המוגש לתלמידים ו/או לצוות, וכשם שיש להקפיד על צניעות בהנהגה ובלבוש, פרשתנו מלמדת אותנו כי כך ועוד יותר, יש להקפיד שלא לקפח את שכר העובדים, הן אנשי החינוך והן עובדי המנהלה, המטבח והתחזוקה.

הבה נתפלל כי עולם התורה ישמש דוגמא ומופת גם בתחום חשוב זה שהוא גם מתכון מובטח לשיפור המצב הכלכלי של המוסד. גם על כך נאמר בכותרת של פרשתנו "קדשים תהיו".

לעילוי נשמת

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד
מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	גב' נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	מר יחזקאל וגב' חנה צדיק י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	

חֶמְדַּת שְׁנַת הַשְּׁבַע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

מדוע התורה מצווה לבער את פירות השביעית?

בשני הטורים הקודמים עסקנו בביעור. מביעור תרומות ומעשרות נעבור לביעור פירות שביעית.

חובת הביעור בשביעית נלמדת משני מקורות:

הראשון: "ולבמהמתן ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" (ויקרא כה, ז). ההבדל הבסיסי בין חיה ובהמה הוא שהבהמה מביתת, ואילו החיה גדלה פרא ובחופש. האדם מלקט ואוגר מספוא לבהמותיו, ואילו חיות אוכלות "בארצך", בחוץ. במדרש ההלכה לספר ויקרא, הספרא, לומדים מהיקש החיה והבהמה שלא יתכן שלבהמות ייאגר תבואה, והם ימשיכו לאכול אותה, בעת שלחיה כבר אין יכול לאכול. המסר מדרשה זו הוא שבשביעית כולנו אוכלים יחד. גם אם יש למישהו דרך לאגור את היבול ולשמר אותו לזמן ארוך יותר, אסור לעשות זאת, מפני שזה נותן יתרון לחלק מהחברה על פני חלקים אחרים שלה, שאינם מסוגלים לשמור את היבול לאורך זמן. כשם שהדבר נכון אודות החיה והבהמה, כך הדברים נכונים עבור עניים ועשירים וכדו'.

דרשה זו מתמקדת בפן החברתי של השמיטה, הדרישה לשוויון סוציאקונומי. הדרשה תובעת למנוע את יתרונן של החזק בחברה.

דרשה נוספת נדרשת בספרא מהפסוק "מן השדה תאכלו את תבואתה" (ויקרא כה יב). מה משמעות הפסוק? בפשט משמעו שאוכלים מהשדה. אך אין בכך חידוש. וכי מהיכן נאכל? היה מקום להציע שהכוונה היא שיש לאכול את היבול בשדה בלבד. אך זה לא מה שנאמר בפסוק. נאמר שאוכלים את התבואה "מן השדה". על כרחנו לומר שניתן לאכול את התבואה במקומות אחרים, אך אסור לאבד את המודעות לכך שהתבואה תמיד נאכלת "מן השדה". גם שהיבול נאכל בתוך הבית, הוא יכול של השדה, ולא יכול של הבית. וכך דורשים בספרא: כל זמן שאתה אוכל מן השדה, אתה אוכל מן הבית. משפלה מן השדה - פלה מן הבית. מדוע זה חשוב?

בשנת השמיטה אנו אוכלים מידו הרחבה של הקב"ה. נשווה את הדברים לחג הסוכות: בחג הסוכות אנו מצווים לשבת ב'צילא דמהימנותא' – בצל השכינה, לחסות בסוכתו של הקב"ה, ולהרגיש כאורחיו. גם בשמיטה אנו אורחים של הקב"ה. "כי לי הארץ". הארץ שבה לקב"ה, והוא מזמין את כולנו לאכול את תבואתה. אם כך, לכאורה היה נכון לאכול את היבול בשדה (כמו שחובה לסעוד את הסעודות בסוכה). אומרת התורה "מן השדה". מותר לאכול את היבול בכל מקום. מצד שני, המודעות שהיבול מגיע "מן השדה" מחייבת לשמור על קשר עם השדה. כל עוד יש יבול בשדה, האכילה בבית נחשבת כנספחת, כמעין 'לוויין', של אכילה מן השדה. אבל אם אין יבול בשדה, הבית מנותק מהשדה. האדם כבר אינו האורח של הקב"ה, הסעודה נגמרה. לכן יש לכלות את היבול מביתנו.

בשונה מהדרשה החברתית הקודמת, דרשה זו היא דרשה רוחנית. כלומר, דרשה העוסקת בקשר בינינו לבין ריבוננו של עולם. הדרשה תובעת מאתנו להיות מודעים לכך שכל אכילה שאנו אוכלים בשנת השמיטה היא אכילה מתוך ידו הרחבה של הקב"ה.

בהקשר של הפרחים הזכרנו את הסברא שיש קדושת שביעית רק בדברים המתכלים בשמיטה (ראו שם את מחלוקת הראשונים על גבולות העניין). רעיון הדרשה שם דומה. מטרת השמיטה היא לאכול מתוך ידו הרחבה של הקב"ה, כאן ועכשיו, זו לא חנות מזכרות.

אם כך, אנו רואים שחובת הביעור מבוססת על שני עקרונות: על העיקרון החברתי של השמיטה, ועל העיקרון של אכילה מידו הרחבה של הקב"ה. הביעור נועד לשמר את שני הדברים. בשבוע הבא נעיין בהשלכות הלכתיות להבחנה בין שני הפנים של חובת ביעור פירות השביעית.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה גדעון בן רחל חנן הראל הכהן בן דרורה משה בן רחל אריה יצחק בן גאולה מרים	ניר רפאל בן רחל ברכה שי בת הלל מאירה בת אסתר ר' יצחק בן בריינדל גיטה נהוראי בן רבקה נמיר	ישראל בן רבקה עובדיה בן אסתר מלכה נטע בת מלכה חוה ראנלה בת פייגל רבקה בת שרה בלה
---	--	--

בתוך שאר חולי עם ישראל

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

חֶמְדַּת הַדָּף הַיּוֹמִי

האם לכהן גדול מותר לשאת שתי נשים? / יבמות נט
הרב עקיבא כהנא

בסוגיות שאותן נלמד בסוף השבוע נעסוק בדיני הכהן הגדול, הרמב"ם (איסורי ביאה יז, יג וכלי המקדש ה, י) כתב שאסור לכהן גדול לשאת שתי נשים בכל השנה, לעומתו הראב"ד כתב שבגמרא ביומא (יג ע"א-ע"ב) משמע שאסור לכהן גדול לשאת שתי נשים אך ורק ביום הכיפורים, משום שכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" כלומר, שהוא צריך לכפר אך ורק על אשה אחת, ולא על שתי נשים, אך אין איסור בשאר ימות השנה שהכהן הגדול יהיה נשוי לשתי נשים. ונתן הראב"ד טעם בדבר שאולי ביום הכיפורים התורה לא רצתה שלבו ימשך אחר נשיו ויבוא לידי טומאה. אבל לא מצאנו איסור בשאר ימות השנה.

הראב"ד כתב שדברי הרמב"ם נשמעים הגיוניים משום שלא הגיוני לומר שהכהן הגדול יוכל לשאת שתי נשים אך יצטרך לגרש אחת מהן כשיגיע יום הכיפורים. אך הקשה עליו מהפסוק (דברי הימים ב, כג, ב) האומר "וישא לו יהוידע נשים שתיים", והרי ידוע שיהוידע היה כהן גדול, ואם כן רואים שמותר לו לשאת שתי נשים.

עדיין נשארה השאלה מהו המקור לאיסור זה שאותו כתב הרמב"ם, שהרי בגמרא ביומא קיים איסור אך ורק ליום הכיפורים? **המגיד משנה אומר** שהרמב"ם למד כן מסוגיותינו בה יש ספק האם כהן גדול שנשא קטנה ובגרה אם מותר לקיימה, והגמרא **אומרת** שמהפסוק "מעמיו יקח אשה" לומדים שמותר לקיימה, והגמרא אומרת שלא ניתן ללמוד מזה למקרה נוסף, משום שכתוב- "אשה אחת ולא שתיים", **המגיד משנה אומר** שיתכן שהרמב"ם למד מכאן גם איסור לכהן גדול לשאת שתי נשים.

לגבי שאלת הראב"ד מיהוידע (שכתובה גם בתוספות הרא"ש ביומא יג ע"א ד"ה בעדו ובעד) כתב המגיד משנה שיתכן שנשא אותן אבל לא בבת אחת, אלא אחת אחר מיתת השנייה או שגרש אחת לפני יום הכיפורים (התוספות רא"ש כותב שאין זה הגיוני). **החומת אנך מתיר** שמדובר בפסוק על יואש המלך, וכונת הפסוק שיהוידע לקח עבור המלך שתי נשים. **מלבי"ם (דברי הימים א, ה) תירץ** שיהוידע נשא שתי נשים בשלב שכבר לא שימש בכהונה גדולה והחליף אותו כהן גדול אחר. **תירוצ זה קשה** שהרי מהגמרא בהוריות (יב ע"ב) ומהרמב"ם (איסורי ביאה יז, א) עולה שגם מי שהיה פעם כהן גדול אסור בכל הדברים הללו.

כפי שהראב"ד כתב מהגמרא ביומא (יג ע"א-ע"ב) משמע שכהן גדול יכול לשאת שתי נשים ורק צריך לגרש אחת מהן לפני יום הכיפורים, ואם כן קשה מהי הסיבה שהתורה אסרה במיוחד שיהיה לכהן הגדול שתי נשים ביום הכיפורים **התורה תמימה (ויקרא טז, הערה לא) מתיר שמדובר** במקרה שעבר ונשא, שיהיה אסור לו לעבוד ביום כיפור. **לדעת המהר"ץ חיות (יומא יג ע"א) גם לדעת הרמב"ם** אין איסור גמור לשאת שתי נשים, אלא שאם נשא יצטרך לגרש ביום כיפור, ואין זה ראוי שהכהן הגדול יגרש אשתו ללא סיבה, וזה כטעם הראב"ד, אך לדעתו אין איסור עצמי, את דבריו הוא מוכיח מדברי הרמב"ם בהל' כלי המקדש, שכתב שאסור לכהן גדול לשאת שתי נשים, ואם נשא שתי נשים צריך לגרש אחת על מנת לעבוד ביום הכיפורים. **אמנם האור שמח (איסורי ביאה יז, יג) הסביר** שהרמב"ם שם עוסק במקרה שבו הכהן נשא שתי נשים כשהיה כהן הדיוט והתמנה להיות כהן גדול, שאז הן מותרות לו, אלא שלפני יום כיפור צריך לגרש, וזו כוונת הרמב"ם שאם נשא.

קושיה נוספת על הרמב"ם היא מדברי הגמרא בקידושין שמחפשת מקרה שבו אדם נושא שתי נשים אחת אהובה בנישואיה ואחת שנואה בנישואיה, ומקשים האחרונים מדוע לא נעמיד במקרה שבו כהן גדול נשא שתי נשים ואז האשה השנייה היא שנואה? **הצפנת פענח (על הרמב"ם איסורי ביאה שם) מתיר** שברגע שהוא נושא את האשה השנייה הרי שתי הנשים נהפכות להיות אסורות באתה מידה ולא שייך לקרוא לאשה השנייה "שנואה". **היד דוד (קידושין סח ע"א ד"ה כי תהיין) והשואל ומשיב (תליתאה א, תסו) מתרצים** שאשה כזו לא נחשבת שנואה בנישואיה משום שאינה אסורה מצד עצמה, אלא מצד צירוף אשה אחרת.

סיכום: הרמב"ם אוסר על הכהן הגדול לשאת שתי נשים בכל השנה, והמגיד משנה מבאר שלמד זאת מסוגיותינו, הראב"ד חולק עליו ומתיר לכהן גדול לשאת שתי נשים. ישנם כמה תירוצים לקושיית הראב"ד מכך שיהוידע נשא שתי נשים. וכן תירוצ לקושיה מהגמרא ביומא שמשמע שהאיסור קיים רק ביום כיפור ולא בימים אחרים.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"י שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט	לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"י גב' לוריא הופמן ז"ל	לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	--	---	--	---

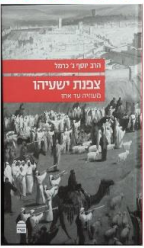
לע"י הנפלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

רבי שמעון ובני האלמנה

במסכת נדרים (דף סו, ב) מובא מעשה, וז"ל בתרגום חופשי ובתוספת ביאור:

אדם אחד אמר לה לאשתו 'קונם (לשון נדר) שאין את נהנית ממני עד שתטעימי תבשילך לר' יהודה ולר' שמעון' (כדי שיגלו את דעתם לגבי מה שאת מבשלת). ר' יהודה טעם ולא חשש לכבודו, אמר: קל וחומר הוא; ומה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו (בזמן שחושד בה הבעל שהיא סוטה) אמרה תורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים המאררים אפילו שמדובר רק בספק, ואני על אחת כמה וכמה צריך למחול על כבודי כדי לעשות שלום ביניהם. ר' שמעון לא טעם, אמר: ימותו כל בני אלמנה, ואל יזוז שמעון ממקומו...".

לשוננו של רבי שמעון טעונה ברור. המפרש ביאר שהוא קילל את הבעל שימות ותהא אשתו אלמנה ובניו יקראו 'בני אלמנה' ולאחר מכן ימותו גם הם. והמהרש"א ביאר את הדברים על פי האמור במסכת שבת (דף לב, ב) שבעוון נדרים מתה אשתו של אדם ומתים בניו, אלא שכאן ריחם רבי שמעון על האשה ואמר שראוי שימות הבעל בעצמו ואשתו תהיה אלמנה. ואמנם עדין קשה שאם ריחם רבי שמעון על האשה ראוי היה שירחם גם על הבנים, ושיאמר שימות רק הבעל עצמו. הרא"ש ביאר שכוונת רבי שמעון היתה לבעל ולא לבניו וכתב: "בני אלמנות אין להם אב להדריכם בדרך ישרה ואינן בני תרבות, כמו זה הנודר". כלומר רבי שמעון הבין שהחוצפה של הנודר נובעת מהיותו בן אלמנה, ולכן קילל אותו. אלא שגם הסבר זה עדין קשה, מדוע לקלל בגלל חצוף אחד גם את כל שאר בני האלמנות שלא ראינו שנכשלו בחוצפה.

נראה שכאשר אנו מוצאים מעשים תמוהים שמסופרים על חכמי ישראל, אין להבין את הדברים כפשוטם. יש להביט בדברים בהתבוננות המאפשרת העפלה אל עולם רוחני. המעשה מדבר בסמלים, והסמלים שבאגדות חז"ל שאובים מן התנ"ך. בספר מלכים מסופר שאלהיה הנביא עצר את הגשמים, ולאחר מכן הצטווה ללכת לביתה של אלמנה ולאכול את מאכליה, ומסופר שם שבנה של האלמנה מת ואלהיה החיה אותו. חז"ל מרמזים באמצעות המעשה הזה שר' יהודה מוכן ללכת בעקבות אלהיה וללכת לבית האשה (המכונה במעשה הזה 'אלמנה') ולטעום את מאכליה, בידעו שבעקבות כך הוא גם יצטרך להחיות את בניה. ואילו ר' שמעון חולק, הוא לא יזוז ממקומו ולא ילך לבית האשה הזו ולא יאכל ממאכליה. ולכן אם ימותו בניה הוא לא יהיה מחויב להחיות את בניה.

רבי שמעון מדבר על "כל בני אלמנה", והמעשה רוצה שנתבונן במקומות שבהם מוזכרים בתנ"ך בני אלמנה, וננסה להבין מה משותף להם, ומדוע לא אכפת לרבי שמעון מה שיארע להם.

ירבעם בן נבט – בן אלמנה

על ירבעם בן נבט מסופר שהיה 'בן אלמנה' (מלכים א יא, כו-כח):

"וַיִּרְכָּעם בֶּן נֶבֶט אֶפְרָתִי מִן הַצִּדְרָה וְשָׁם אָמַן וַיְרֻעָה אִשָּׁה אֶלְכָנָה עֶבֶד לְשִׁלְמָה וַיֵּרָם יָד בְּקִלְבָּי: ... וְהָאִישׁ יִרְכָּעם גְּבוּר חֵיל וַיֵּרָא שְׁלֹמֹה אֶת הַנֶּעֱר כִּי עֲשָׂה מְלָאכָה הוּא וַיִּפְקֵד אֹתוֹ לְכָל סֶכֶל בֵּית יוֹסֵף:"

הכתוב קושר בין תכונותיו של ירבעם לעובדת היותו 'בן אלמנה'. לכאורה ניתן לומר שהקשר מתאים לדברי הרא"ש, שבני אלמנה נוטים להיות חצופים, ועובדה זו גרמה לירבעם למרוד לבסוף בשלמה. אלא שאם אכן כך, מסתבר ששלמה היה מפחד מטיפוסים חצופים ומרדנים, ולא היה בוחר בירבעם להיות מנהיג. נראה שהכתוב מדגיש את היותו 'בן אלמנה' בגלל דברי תוספות ר"י הזקן (קידושין לא, א) בענין מעשה אחר שמוזכר בו 'בן אלמנה', שהסביר: "בן אלמנה פיקח הוא ברוב - שטורח בפרנסתו". בן אלמנה אינו ניזון מאביו, ואדרבא מוטל עליו לפרנס הן את עצמו והן את אמו, ומדרכו של עולם שהוא טורח מגיל צעיר לפרנסתו, והדבר מביאו לידי פקחות להמציא פרנסות שונות. ואכן הכתוב ממשיך ומספר שירבעם היה "גבור חיל" כלומר אדם חשוב ומנהיג, וכמו כן הוא היה "עֲשָׂה מְלָאכָה" כלומר, הוא עשה מלאכות בעצמו ואף המציא אפשרויות חדשות לפרנסה. ומסיבות אלו בחר בו שלמה להיות אחראי על כל "בית יוסף", שלמה זיהה שתכונות האופי שלו מתאימות שיהיה אחראי על כל צאצאי 'יוסף הצדיק' ובכללם שבט מנשה.

בעיני שלמה 'יוסף הצדיק' מייצג את מי שאחראי על הפעילות הגשמית והכלכלית של עם ישראל. שלמה ראה את עצמו כ'משיח בן דוד' וראה את ירבעם 'בן האלמנה' כ'משיח בן יוסף' וציפה שישירו בינם יחסי שלום, אלא שבסופו של דבר לא הסתייע הדבר וירבעם מרד בו. אמנם בענין דומה הצליחה תכניתו של שלמה, וכדלקמן.

חירם בונה כלי המקדש – בן אלמנה

כאשר שלמה רצה לבנות את המקדש הוא שלח מכתב לחירם/חורם מלך צור וביקש ממנו שישלח לו איש שמבין בעשיית מלאכות. ומסופר על תשובת חורם (דברי הימים ב ב, יב-יג): "וַיַּעַתָּה שְׁלֹחָתִי אִישׁ חָכֵם יוֹדֵעַ בִּינָה לְחוֹרָם אֲבִי: בֶּן אִשָּׁה מִן בָּנוֹת דָּן וְאָבִיו אִישׁ צָרִי יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף בְּנָחֶשֶׁת... וְלַחֲשֹׁב כָּל מְחֻשְׁבֵּת אֲשֶׁר יִנָּתֵן לוֹ עִם חֲכָמָיִךָ וְחֲכָמֵי אֲדָנֶיךָ דְּוִיד אֲבִיךָ". נראה שהמלך חורם שמע שבמלאכת המשכן שהיה במדבר היו שני אומנים חשובים שהיו אחראים על שאר האומנים, האומן האחד בצלאל בן אורי משבט יהודה שנחשב לשבט של חכמים בתורה, והאומן השני אהליאב בן אחיסמך משבט דן שנחשב לשבט של אנשים פשוטים. ולכן שמח מלך צור להודיע לשלמה שהאיש החכם שהוא שולח לו מיוחס מצד אמו לשבט דן, והוא יוכל להצטרף עם חכמי שלמה ודויד, כאשר שלמה ודויד מיוחסים ליהודה. וכך יהיה שילוב בין יהודה ודן כפי שהיה במשכן.

איש זה שהיה אחראי על המלאכות נקרא בעצמו גם כן בשם חירם/חורם. אך כאשר שלמה מתייחס אליו כתוב (מלכים א ז, יג-יד): "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר: בֶּן אִשָּׁה אֶלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נִפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צָרִי חָרַשׁ נָחֶשֶׁת וַיִּמְלֵא אֶת הַחֲכָמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה...". שלמה מדגיש דווקא את עובדת היותו 'בן אלמנה'. נראה שטעם הדבר משום שהוא טורח מגיל צעיר לפרנסתו, והדבר מביאו לידי פקחות והמצאת מלאכות, ואכן תכונה זו התקיימה בחירם. תכונה זו היא תכונה של 'משיח בן יוסף', ושלמה ראה בו נציג של 'משיח בן יוסף' שיצטרף אל שלמה שהיה נציג של 'משיח בן דוד', ושניהם יחדיו יבנו את המקדש, כדי שהמקדש ייבנה מתוך שלום בין שני המשיחים.

רעיון זה ש'בן אלמנה' מייצג את הפן של 'משיח בן יוסף' יסודו בספר שופטים (יז) המספר על מיכה מ"הר אפרים" שהיה 'בן אלמנה', אלא שהיוזמות הכלכליות של מיכה היו שליליות והוא התפרנס מפתיחת מקדש ובו פסל². שלמה חיפש 'בן אלמנה' שהיוזמות הכלכליות שלו יהיו חיוביות, כדי לתת לפן הזה מקום של כבוד לתועלת עם ישראל. לאחר שראינו ש'בן אלמנה' מייצג בתנ"ך את הפן של 'משיח בן יוסף', נשוב ונתבונן במעשה באלהיו שהחיה 'בן אלמנה'.

'בן אלמנה' – שמת וקם לתחייה

בספר מלכים (א יז) מסופר שאלהיו הנביא כעס על אחאב ועצר את הגשמים. בעקבות זאת הורה ד' לאלהיו להסתתר בנחל כרית ולשתות ממי הנחל והודיע לו - "וְאַתָּה הָעֶרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְכֵּלָךְ שָׁם". ומסופר שהעורבים הביאו לו בבוקר ובערב לחם ובשר. ובתלמוד (סנהדרין קיג,א) אמרו שהלחם והבשר הובאו מארמונו של אחאב. יתכן שהקב"ה ציפה שאלהיו יכיר טובה לאחאב שהרי הוא מתפרנס ממנו בעקיפין, ויתפלל עבורו שירד גשם, אלא שאלהיו לא התפלל. לאחר מכן יבשו המים שבנחל וד' הורה לו לעבור לעיר צרפת שסמוכה לצידון והודיע לו "הֲנֵה צִוִּיתִי שָׁם אִשָּׁה אֶלְמָנָה לְכַלְכֵּלָךְ". אמנם בהמשך מתבאר שד' לא הודיע לה במפורש לפרנס את אלהיו, וצריך להבין שד' הודיע לאלהיו שהוא מתכוון להשתמש בתכונה נפשית שקיימת בעם ישראל ובאמצעותה הוא יפרנס אותו. אלהיו הגיע לפתח העיר וראה שם אשה אלמנה וביקש ממנה שתביא לו מים בכלי כדי שישתה, והיא אכן פנתה ללכת ולהביא. תגובתה מזכירה את מעשיה של רבקה בהשקיית אליעזר, ואלהיו הבין מכך שהיא גומלת חסדים וידוע שתכונה זו קיימת בעם ישראל, ולכן הוא הוסיף וביקש ממנה שתביא לו גם פת לחם.

האלמנה אמרה לו שהקמח והשמן שבביתה מועטים ויספיקו רק לה ולבנה לארוחה אחת בלבד ולאחר מכן ימותו ברעב. ואלהיו הורה לה שבתחילה תאפה עבורו עוגה קטנה ורק אחר כך לה ולבנה, וברך אותה שכד הקמח וצפחת השמן לא יחסרו עד שירד הגשם. האלמנה עשתה כך ואכן הברכה של אלהיו התקיימה בביתה. ומסופר שלאחר מכן בן האלמנה חלה עד שלא נותרה בו נשמה. רד"ק (פסוק כ) דייק מדברי התרגום שלפי המסורת של התרגום בן האלמנה לא מת ממש אלא היה קרוב למות. ובכל אופן האלמנה האשימה את אלהיו "...מֶה לִּי וְלָךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי וּלְהַמִּית אֶת בְּנִי". האלמנה טענה כלפי אלהיו שהימצאותו בביתה מזכירה קטרוג שיש עליה ומחמתו בנה נוטה למות. נראה שיש להבין את טענתה לפי דברי אלהיו בתנא דבי אלהיו (רבה, יח) שאמר: "אותו תינוק משיח בן יוסף היה". ולפי מה שהתבאר נראה שאלהיו ציפה שכאשר 'בן האלמנה' יראה שהקמח והשמן אינם כלים מביתם, הוא ינצל את הזמן הפנוי ויבקש מאלהיו שילמד אותו תורה ושיעסקו יחד בתורה. אלא ש'בן האלמנה' לא עשה כך, ומסתבר שהוא פעל כפי שמצופה מ'בן האלמנה' והמשיך לעסוק בחיפוש והמצאת מלאכות שונות כדי להתפרנס. בעיניו הרוחניות של אלהיו בן שכוה נחשב כמו 'מות', וזה בעצם היה ה'עוון' של האשה שהיא לא הצליחה להוליד בנים שאלהיו החשיב אותם כ'חיים'. הקטרוג של אלהיו והשפיע ולכן הילד חלה ונטה למות. אך כיוון שהאשה ארחה וכלכלה אותו בביתה, אלהיו הרגיש הכרת הטוב כלפיה והוא התפלל על בנה שיחיה. בעת תפילתו הוא ראה נקודות של זכות באשה ובבנה. ומסתבר שנקודות הזכות האלו היו האופי של האלמנה שהיתה גומלת חסדים והסכימה לארח אותו בביתה. ומסתבר שהאופי הזה יעבור גם אל בנה שגדל והתחנך בביתה, ובנה ישתמש בכסף שהוא ישיג מהמלאכות שהוא ימציא וישיג כדי לגמול חסד עם האחרים. לימוד זכות זה התקבל בשמים ולכן בן האלמנה הבריא וחי. וכידוע נר לאחד נר למאה', לימוד זכות זה הוא בעצם לימוד זכות גם על כל שאר האנשים מעם ישראל שעוסקים במלאכות ואינם עוסקים בתורה. לרבים מהם היו גם אב וגם אם, אך הם העדיפו לעסוק ברדיפה אחר מלאכות מאשר ללמוד תורה, ובאופיים הם התנהגו כמו 'בני אלמנה'. האנשים האלו היו באופיים חברי קבוצת 'משיח בן יוסף', וכאשר אלהיו התפלל וראה נקודות זכות ב'בן האלמנה' והחיה אותו, הוא בעצם התפלל וראה נקודות זכות בדמויות של 'משיח בן יוסף' והחיה אותם. ולכן כוונת אלהיו באומרו בתנא דבי אלהיו: "אותו תינוק משיח בן יוסף היה".

האם 'להספיד' את 'משיח בן יוסף' או 'להחיות אותו'?

מסתבר שה'מעשה' באיש שהדיר את אשתו מהנאה עד שתתן לרבי יהודה ולרבי שמעון לטעום מתבשיליה הוא 'משל'. ה'איש' הוא הקב"ה, וה'אשה' היא 'עם ישראל'. רוב האנשים שעם ישראל מוציא מתוכו להוטים אחרי המלאכות ועוסקים בפרנסתם וממציאים פרנסות שונות, והם בקבוצת 'משיח בן יוסף'. הם מוגדרים 'בני אלמנה', והם בעצם ה'יתבשילים' שעם ישראל ('האשה') מבשל לקב"ה. הקב"ה רוצה לשמוע את חוות דעתם של חכמי ישראל על ה'יתבשילים' האלו. רבי יהודה מוכן 'לטעום' מן התבשילים האלו, ולדעתו אלו בנים ראויים לקב"ה. הוא רואה בהם נקודות זכות ובכך הוא מביא לשלום בין הקב"ה לבין עם ישראל.

מאידך, רבי שמעון רוצה שכל עם ישראל יהיו כמוהו ויעסקו בתורה כל היום. הוא חושש שאם הוא יודיע שגם האנשים שבקבוצת 'משיח בן יוסף' הם 'אנשים חיים' עלולים תלמידיו לעזוב את לימוד התורה ולהיות להוטים גם הם אחר המלאכות. ולכן הוא אינו מוכן 'לטעום' מן ה'יתבשילים' של האשה. לדעתו, רק האנשים שעוסקים בתורה כל היום מחוברים ל'חיים' האמיתיים, ואילו האנשים שבקבוצת 'משיח בן יוסף' נחשבים למתים. מצב דומה מתואר בנבואת זכריה (יב, י) שמספר על מישהו שקבוצת "בית דוד" ו"יושב ירושלים" - "דקרו" אותו: "וְשִׁפְכְּתִי עַל בֵּית דָּוִד וְעַל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם רוּחַ חַן וְתַחֲנוּנִים וְהָבִיטוּ אֵלַי אֶת אֶשְׁרֵי דִקְרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו...". רבי דוסא מגלה במסכת סוכה (דף נב, א) ש"הנדקר" הזה הוא 'משיח בן יוסף שנהרג'. במאמר "[העיס שיחיה את הפגרים](#)" התבאר שמדרשי חז"ל מרמזים שהקבוצה שמשייכת עצמה ל'בית דוד' ול'יושב ירושלים' "הבִּיטוּ אֵלַי" (אל הקב"ה) ודקרו לשם-שמים את 'משיח בן יוסף' - כדי לנסות ולהעיר אותו 'לתחייה', וכדי שיהיה דומה להם. 'הדקירות' לא עוררו אותו להיות דומה להם; ולכן הם הספידו את בני קבוצת משיח בן יוסף; והגדירו אותם בתור 'הרוגים'. ואף כאן רבי שמעון משייך עצמו לקבוצת 'בית דוד' (קבוצת משיח בן דוד) והוא מתייחס אל קבוצת משיח בן יוסף המכונים 'בני אלמנה' בתור 'מתים'. הקב"ה מעוניין לדעת מה דעת רבי שמעון עליהם, והקטרוג שלו עלול להשפיע, אך במעשה הזה רבי שמעון אינו משנה את דעתו הוא אומר "ימותו כל בני אלמנה ואל יזוז שמעון ממקומו".

חזרת רבי שמעון משיטתו

ואמנם הקב"ה רוצה שרבי שמעון ישנה את דעתו וילמד זכות על בני ישראל שעוסקים במלאכות, וחזרה זו של רבי שמעון משיטתו מרומזת ב'מעשה המערה' במסכת שבת (דף לג, ב). ומסופר שם שבפעם הראשונה שיצא רבי שמעון מן המערה הוא ראה אנשים שחורשים וזורעים והוא קיטרג עליהם ואמר "מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה!", ורמז בכך שאנשים אלו שאינם מחוברים לחיים האמיתיים נחשבים כביכול ל'מתים', ומסופר שהקטרוג שלו השפיע ו"כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף". אך הקב"ה רצה שרבי שמעון ישנה את דעתו ומסופר ש"יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערכתכם!". ואכן רבי שמעון ובנו חזרו למערכתם לשנה נוספת, וכאשר הם יצאו בשנית רבי אלעזר בנו של רבי שמעון נשאר עדיין בדעתו

הקודמת ועדיין קיטרג על אלו שאינם כמוהו, אך רבי שמעון נהג אז כמו אליהו הנביא, וכשם שאלהיהו מצא נקודות זכות ב'בן האלמנה' ו'החיה' אותו ו'ריפא' אותו, כך רבי שמעון מצא נקודות זכות באותם האנשים ו'ריפא' אותם. ואמר אז לבנו: "בני, די לעולם אני ואתה". וכפי שביאר שם רש"י שדי לעולם שהוא ובנו יעסקו בתורה, והם אינם צריכים לקטרג על אנשים מעם ישראל שאינם כמוהם.

¹ הכתוב בדברי הימים שמספר שאמו "מן פְּנוֹת דָּן", והכתוב כאן שאומר שהוא "מִמָּטָה נִפְתָּלִי" אינם סותרים, ואביו היה מבני נפתלי ואמו היתה מבנות דן, ואביו התגורר זמן רב בצור ולכן נקרא "אִישׁ צָרִי" (חז"ל והמפרשים).
² חז"ל קושרים בין נְבִט אביו של ירבעם לבין מיכה ואומרים (סנהדרין קא,ב): "הוא נְבִט, הוא מיכה..." ובספר מראית העין לחיד"א כתב שיש לפרש את הדברים בסוד הגלגול. ובתנחומא (כי תשא, יט) מסופר שמשה כתב את המילים "עלה שור" כדי להעלות את יוסף עם בני ישראל, ואילו מיכה השתמש במילים האלו באופן שלילי כדי לעשות עגל. כלומר מיכה 'בן האלמנה' משתמש בפן של משיח בן יוסף באופן שלילי, אמנם כאמור בתלמוד יש במיכה גם פן חיובי משום שעסק בהכנסת אורחים וכלכלתם שהיא מידה המיוחסת ליוסף הצדיק שזן וכלכל את אחיו.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שׁו"ת בְּמִרְאָה הַבִּזָּק

(מתוך ח"א)

Hong Kong

הונג קונג

מרחשוון, תש"ן

שימוש בשיער אדם עבור חומר המשמש אח"כ כמאכל

שאלה

האם מותר לערב חומר "כימי" המיוצר משיער אדם בתור "פרוטאין" בתוך מה שיהיה אח"כ, מאכל אדם?

תשובה

- א. לגבי שיער אדם שנגזז בעודו בחיים (כגון שיער שנאסף במספרה): כיוון שאיננו מאכל, ואיננו ראוי לאכילה, אין בו איסור.¹ ואף על פי, שלאחר תהליך העיבוד הוא ראוי למאכל אדם, נשאר הוא בהיתרו.²
- ב. לגבי שערות שנגזזו מן המת (אם מדובר במקרה כזה): גם כאן, לפי רוב הראשונים³, אין איסור הנאה מן המת.⁴ וקל וחומר במקרה שלנו, שנשתנתה צורתו ונהפך כארעא דעלמא.⁵
- ג. אם מעוניינים בתחליף סינטטי או במוצר שמקורו בסויה, ניתן להשיג רשימת ספקים מהרבנות הראשית לישראל, מחלקת יבוא.

*L-cysteine monohydrochloride

- ¹ רמב"ם, הלכות מאכלות אסורות, פ"ב ה"ג ונחלקו עליו הראשונים עיי"ש בנושאי הכלים ולדעתם אף איסור עשה אין בו, וכאן שהפך השער לחומר כימי גם לדעת הרמב"ם אין בו איסור.
- ² עיין באחיעזר יו"ד, סימן י"א, שמתיר, אפילו בדבר איסור שהיה ראוי למאכל אדם, ובתהליך עיבודו איבד שם אוכל, אע"פ שחזר להיות מאכל. ק"ו בנדון שלנו, שלא היה ראוי מעולם למאכל אדם. (עפ"י הגמרא במסכת תמורה, דף ל"א, ע"א, בעניין ביצת טריפה).
- ³ כגון: תוס', ב"ק, דף י', ע"א. (ע"פ ערכין, דף ז', ע"א).
- ⁴ לגבי הדיעות החולקות, עיין גשר החיים, לרב טוקציינסקי, ח"א, פ"ח.
- ⁵ דעת הרדב"ז מובאת בדרכי תשובה, יו"ד, סימן ע"ט.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי